

Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

In het kader van de Omgevingswet

Plangebied: Den Haag-West & Wateringse Veld, Den Haag

Opsteller(s): [REDACTED] & [REDACTED]

ecoresult
ecologisch advies en onderzoek

Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis

In het kader van de Wet natuurbescherming

Colofon	
Plangebied	Den Haag-West & Wateringse Veld, Den Haag
Opsteller(s)	■■■■■ & ■■■■■
Datum	31-1-2025
Versienummer	01
Rapportkenmerk	ER20230451NOv01
Aantal pagina's	19
Opdrachtgever	Gemeente Den Haag
Contactpersoon	■■■■■
Kwaliteitscontrole	■■■■■
Projectleider	■■■■■
Wijze van citeren	■■■■■, ■■■■■ & ■■■■■, 2025. Nader onderzoek massawinterverblijfplaatsen gewone dwergvleermuis. In het kader van de Omgevingswet. Plangebied: Den Haag-West & Wateringse Veld, Den Haag . Kenmerk: ER20230451NOv01. Ecoresult B.V., Hendrik-Ido-Ambacht.
Ecoresult B.V. 078 75 184 12 info@ecoresult.nl www.ecoresult.nl	Hoofdvestiging Hendrik-Ido-Ambacht (postadres) Kringloopweg 22 3343 LR Hendrik-Ido-Ambacht Vestiging Veenendaal Lunet 2-8 3905 NW Veenendaal

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Onderzoeksvragen	4
1.3	Leeswijzer	4
2	Omschrijving plangebied	5
2.1	Algemeen	5
3	Onderzoek beschermde soorten	6
3.1	Algemeen	6
3.2	Vleermuizen	6
3.2.1	Protocol	6
3.2.2	Onderzoeksmomenten	7
3.2.3	Onderzoeksmaterialen	8
4	Resultaten nader onderzoek	9
4.1	Algemeen	9
4.2	Wateringse veld (2 deelgebieden)	10
4.3	Den Haag-west (14 deelgebieden)	10
5	Conclusies en aanbevelingen	12
5.1	Conclusies	12
6	Geraadpleegde bronnen	13
6.1	Literatuur	13
6.2	Internet	13
	Bijlage 1: Foto's gebouwen	14

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In opdracht van gemeente Den Haag heeft Ecoresult B.V. een nader onderzoek naar massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis uitgevoerd in 16 deelgebieden in Den Haag. Het onderzoek richt zich specifiek op deze deelgebieden waarvan er 2 zijn gelegen in het Wateringse Veld en de overige 14 in het westen van Den Haag.

De gemeente Den Haag heeft de verspreiding van de vleermuizen goed in beeld, enkel ontbreekt voldoende inzicht in de aanwezigheid van massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis binnen het grondgebied van de gemeente Den Haag. Binnen de reikwijdte van het Soorten Management Plan (SMP) beschouwt de gemeente dit niet als problematisch. Het SMP werkt met een worst-case benadering, overmitigatie en een beperkt aantal werkzaamheden per jaar in een wijk. Buiten de SMP valt echter een groot aantal "Groene energiewijken". Hier heeft Den Haag met het SMP geen grip op en wil daarom meer inzicht in de aanwezigheid van kwetsbare kolonies. Om de verspreiding van grote kolonies beter in beeld te brengen heeft de gemeente Den Haag aan Ecoresult B.V. gevraagd onderzoek naar deze verblijfplaatsen in deze 16 deelgebieden uit te voeren.

1.2 Onderzoeksvragen

In het onderzoek worden 3 onderzoeksvragen beantwoord:

1. Zijn massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis aanwezig?
2. Waar bevinden zich de massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis?
3. Wat voor structuren en type bebouwing zijn in gebruik als massawinterverblijfplaatsen?

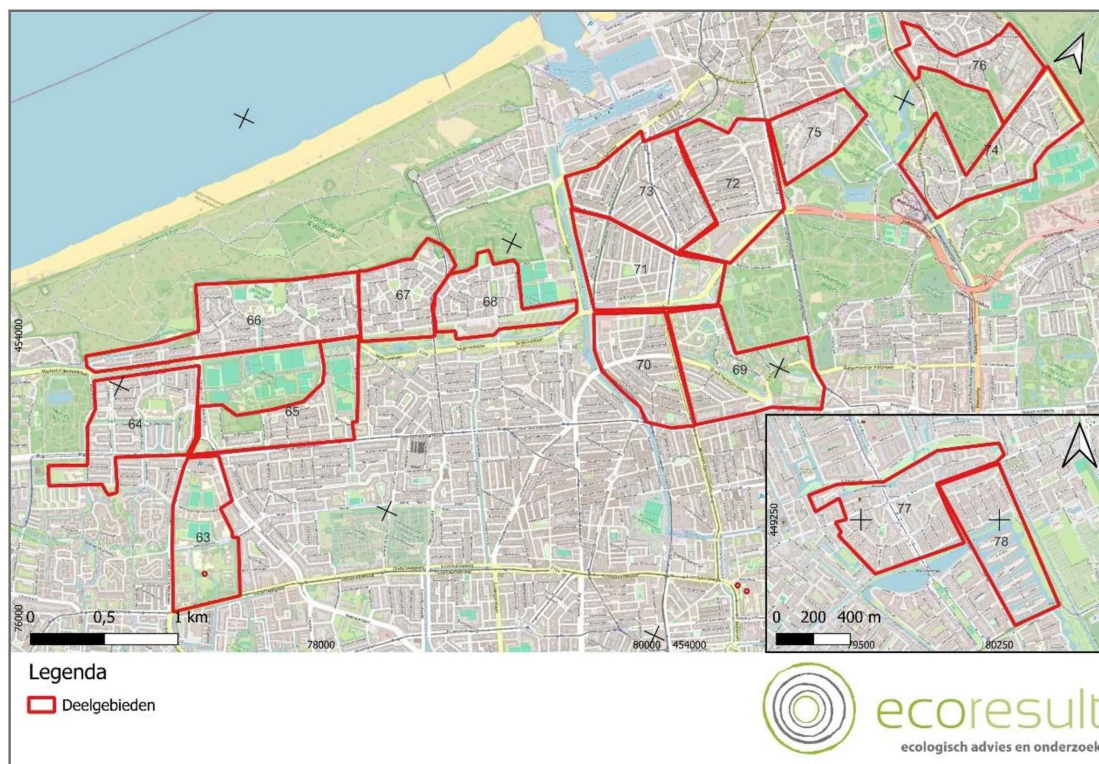
1.3 Leeswijzer

In deze rapportage worden allereerst het plangebied en de werkwijze van het onderzoek behandeld, daarna volgen de resultaten van het onderzoek. Er wordt afgesloten met de conclusies en aanbevelingen.

2 Omschrijving plangebied

2.1 Algemeen

Het onderzoeksgebied betreft meerdere wijken, grofweg verdeeld in 16 deelgebieden. Dit betreffen twee deelgebieden in het Wateringse Veld en 14 deelgebieden in het westen van Den Haag. Deze deelgebieden beslaan circa 25 hectare per deelgebied (zie Figuur 1).

Figuur 1: Deelgebieden (wijken) binnen het plangebied 16 deelgebieden, Den Haag. Kaartbron: OpenStreetMap.

3 Onderzoek beschermde soorten

3.1 Algemeen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de voor die soort(groep)en geldende standaarden. De onderzoeksperiode voor al de betreffende soorten is optimaal. De inventarisatie blijft echter een steekproef. Het is dan ook mogelijk dat soorten en functies niet waargenomen zijn, terwijl dat ze op een ander tijdstip wel aanwezig zijn. Dit is echter acceptabel, de Wet natuurbescherming vraagt een initiatiefnemer om alles te doen wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden. Met de gekozen methode en inspanning is hieraan dan ook invulling gegeven.

Onderzoeksgegevens zijn geregistreerd met WrnPro. Bij elk veldbezoek wordt er door elke onderzoeker een bezoek aangemaakt waarbij de weersgegevens, datum en start- en eindtijd geregistreerd worden. Per soortgroep is er een protocol beschikbaar waardoor waarnemingen via een vooraf opgestelde richtlijn op een uniforme manier kunnen worden ingevoerd. De exacte locatie kan worden aangegeven, de soort, aantal individuen, het gedrag, type verblijfplaats, sporen en een opmerking kunnen worden geregistreerd.

3.2 Vleermuizen

3.2.1 Protocol

Een massawinterverblijfplaats is gedefinieerd als een zwermplek van meerdere gewone dwergvleermuizen (doorgaans meer dan 3) zonder aantoonbaar baltsgedrag. Indien door enkele zwermende vleermuizen baltsgedrag werd vertoond is dit gedefinieerd als een paargroep en niet als een (massa)winterverblijfplaats.

Een verschil in definitie tussen winterverblijfplaats en massawinterverblijfplaats wordt niet gemaakt. Er kan op basis van de informatie van het aantal aangetroffen zwermende dieren geen reële inschatting worden gemaakt van het daadwerkelijke aantal overwinterende individuen in een gebouw. Op basis van beschikbare ecologische kennis over daadwerkelijke aantallen gewone dwergvleermuizen in relatie tot waargenomen zwermgedrag ligt dit naar verwachting minimaal een factor 10 tot 20 hoger dan de maximale hoeveelheid aangetroffen zwermende dieren.

Het onderzoek naar de aanwezigheid van massawinterverblijfplaatsen heeft binnen het plangebied plaatsgevonden conform het ten behoeve van het aanvullend onderzoek naar kraam- en massawinterverblijfplaatsen in het kader van het SMP voor Den Haag opgestelde plan van aanpak¹. Dit onderzoek is uitgevoerd tussen 1 augustus en 10 september middels 2 bezoeken. De tussenliggende tijd tussen de veldonderzoeken is minimaal 10 dagen. De verschillende deelgebieden zijn per fiets doorkruist om in een korte tijd het volledige deelgebied in kaart te hebben en zodoende tijdens een ronde van 2 uur het deelgebied meerdere keren te doorkruisen.

Wegens de specifieke vraag en onderzoeksmethodiek zijn waargenomen gedragingen niet vlakdekkend ingevoerd. Enkel zwermende dieren die duiden op aanwezigheid van (massa-)

¹ Van Meurs, 2020

winterverblijfplaatsen zijn ingevoerd. In onderstaande hoofdstukken worden daarom enkel de (massa-) winterverblijfplaatsen behandeld.

Tijdens de onderzoeken zijn warmtebeeldcamera's gebruikt om de hoogbouw beter te kunnen beoordelen op aanwezigheid van vleermuizen. Het bereik van een reguliere batdetector is bij dwergvleermuizen maximaal 35 meter, bij hogere gebouwen worden dan dieren gemakkelijk gemist met een detector. Dit wordt normaal opgevangen door gebruik te maken van een zaklamp, echter blijkt het gebruik van een warmtebeeldcamera effectiever en minder verstorend.

3.2.2 Onderzoeksmomenten

In Tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de onderzoeksmomenten, weersomstandigheden en betrokken ecologisch deskundigen tijdens de uitgevoerde veldonderzoeken. De veldbezoeken voor vleermuizen zijn uitgevoerd onder goede weersomstandigheden.

Tabel 1: Ronde 1 onderzoeksmomenten, onderzoekers en weergegevens t.b.v. massawinteronderzoek per deelgebied.

Plangebied	Datum	Zonsondergang	Moment	Onderzoekers	Temperatuur (°C)	Windkracht (Bft)
Deelgebied 63	21-08-2023	Onder: 20:53	00:00 – 02:30		15	NW1
Deelgebied 64	22-08-2023	Onder: 20:55	00:00 – 02:00		15	W1
Deelgebied 65	23-08-2023	Onder: 20:51	00:00 – 02:30		14	O1
Deelgebied 66	03-08-2024	Onder: 21:28	00:00 – 02:00		19	ZW1
Deelgebied 67	23-08-2023	Onder: 20:53	00:00 – 02:30		17	ZW3
Deelgebied 68	23-08-2023	Onder: 20:55	00:00 – 02:05		20	W2
Deelgebied 69	15-08-2024	Onder: 21:05	00:00 – 02:00		19	NW2
Deelgebied 70	24-08-2023	Onder: 20:47	00:00 – 02:10		17	ZO3
Deelgebied 71	23-08-2023	Onder: 20:55	00:00 – 02:05		17	W1
Deelgebied 72	29-08-2023	Onder: 20:38	23:30 – 02:30		14	ZW2
Deelgebied 73	27-08-2023	Onder: 20:37	00:00 – 02:30		13	Z2
Deelgebied 74	06-09-2023	Onder: 20:21	00:00 – 02:30		17	ZO1
Deelgebied 75	31-08-2023	Onder: 20:35	00:00 – 02:00		12	ZW2
Deelgebied 76	06-08-2024	Onder: 21:23	00:00 – 02:00		18	O1
Deelgebied 77	28-08-2023	Onder: 20:39	00:00 – 02:00		15	NO2
Deelgebied 78	07-09-2023	Onder: 20:16	00:00 – 02:00		21	O1

Tabel 2: Ronde 2 onderzoeksmomenten, onderzoekers en weergegevens t.b.v. massawinteronderzoek per deelgebied.

Plangebied	Datum	Zonsondergang	Moment	Onderzoekers	Temperatuur (°C)	Windkracht (Bft)
Deelgebied 63	05-09-2023	Onder: 20:22	00:00 – 02:30		19	O2
Deelgebied 64	25-08-2024	Onder: 20:44	00:00 – 02:00		16	3

Deelgebied 65	06-09-2023	Onder: 20:18	00:00 – 02:30		22	ZO1
Deelgebied 66	15-08-2024	Onder: 21:05	00:00 – 02:00		19	NW2
Deelgebied 67	03-08-2024	Onder: 21:28	00:00 – 02:00		19	W1
Deelgebied 68	03-08-2024	Onder: 21:28	00:00 – 02:00		19	W1
Deelgebied 69	04-08-2024	Onder: 21:27	00:00 – 02:00		19	W2
Deelgebied 70	04-08-2024	Onder: 21:27	00:00 – 02:00		19	W2
Deelgebied 71	04-08-2024	Onder: 21:27	00:00 – 02:00		19	W2
Deelgebied 72	05-08-2024	Onder: 21:26	00:00 – 02:00		16	Z1
Deelgebied 73	31-08-2024	Onder: 20:31	00:00 – 02:00		16	NO3
Deelgebied 74	01-09-2024	Onder: 20:28	00:00 – 02:00		16	3
Deelgebied 75	06-08-2024	Onder: 21:23	00:00 – 02:00		17	O1
Deelgebied 76	30-08-2024	Onder: 20:31	23:45 – 02:22		16	NO3
Deelgebied 77	31-08-2024	Onder: 20:31	00:00 – 02:00		13	NO3
Deelgebied 78	30-08-2024	Onder: 20:32	00:00 – 02:00		15	1

3.2.3 Onderzoeksmaterialen

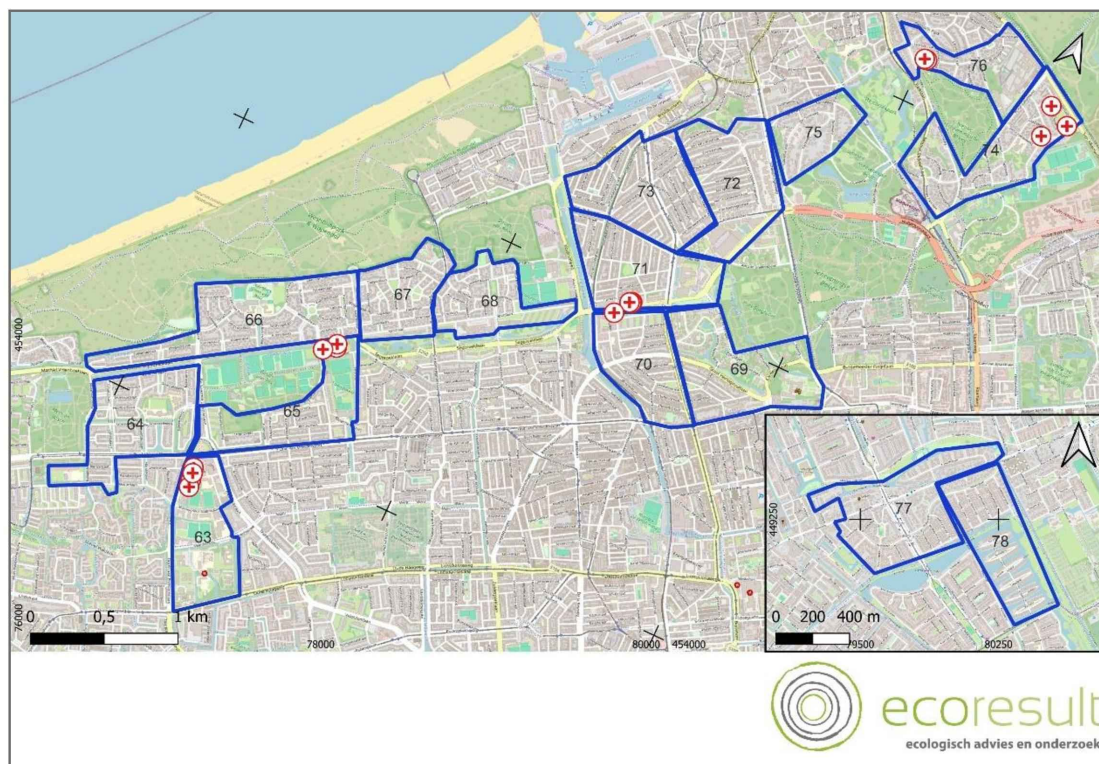
Bij onderzoek naar vleermuizen zijn onderzoekers bij elk onderzoek uitgerust met:

- Batdetectors (Pettersson D240X)
- Batloggers (M en/of M2)
- Opnameapparatuur voor de batdetector (Edirol),
- Warmtebeeldcamera (Pulsar XP28 en/of Pulsar XP38 en/of FLIR Scion OTM255)
- Verrekijker met 10x42 vergroting,
- Zaklamp.

4 Resultaten nader onderzoek

4.1 Algemeen

Tijdens alle veldbezoeken in het kader van het vleermuisonderzoek (Tabel 1) zijn 17 massawinterverblijfplaatsen aangetroffen (zie Figuur 2 en Figuur 3) met in totaal 168 zwermende gewone dwergvleermuizen.

Figuur 2: Waargenomen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis tijdens de onderzoeken. Kaartbron: OpenStreetMap.

Figuur 3: Waargenomen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis in de deelgebieden in Den Haag-west. Kaartbron: OpenStreetMap.

In Tabel 3 staan de verschillende locaties met zwermgedrag weergegeven alsmede een korte omschrijving en het aantal zwermende dieren. Het aantal zwermende dieren is gebaseerd op het hoogste aantal aangetroffen dieren wat gelijktijdig aanwezig was bij de gevel. Dit betreft een momentopname. Het aantal aangetroffen zwermers verschilt sterk per locatie, per bezoek en per tijdvak. Ook het aantal zwermende dieren varieert per ronde. Zo is waargenomen dat rond middernacht op enkele locaties geen zwermers aanwezig waren terwijl deze wel aanwezig waren rond 1 uur 's nachts.

4.2 Wateringse veld (2 deelgebieden)

Binnen de deelgebieden in het Wateringse veld zijn geen massawinterverblijfplaatsen aangetroffen.

4.3 Den Haag-West (14 deelgebieden)

Binnen de deelgebieden van Den Haag-west zijn 17 massawinterverblijfplaatsen aangetroffen met in totaal 186 zwermende gewone dwergvleermuizen. Alle winterverblijfplaatsen zijn aangetroffen op hoogbouw (appartementencomplexen, verzorgingstehuis en een woonboulevard).

De aangetroffen verblijfplaatsen in de deelgebieden van Den Haag-West zijn aangetroffen in bakstenen gevels met open stootvoegen of open dilatatievoegen bij balkondelen. Voor een volledig overzicht van de gevels waar de massawinterverblijfplaatsen zijn aangetroffen, zie Bijlage 1: Foto's gebouwen.

Tabel 3: De locaties van de aangetroffen massawinterverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis binnen de deelgebieden in Den Haag.

Deelgebied	Adres	Aantal	Opmerking
76	Brusselselaan 2	10	Noordgevel, bij stenen muur, tussen veel ramen
76	Brusselselaan 2	30	Noordoosthoek noordgevel. Vooral bovenaan.
63	De Savornin Lohmanplein 7-10	5	6e of 7e verdieping midden van de muur
63	Groen van Prinsterenlaan 122-188	10	Oostgevel, onder bovenste raam links van de gevel
63	Groen van Prinsterenlaan 122-188	10	Oostgevel, in de hoek van de muur naar balkon onder dak
63	Groen van Prinsterenlaan 202-268	15	Oostgevel. derde verdieping bij witte rand links boven het raam; ook uitvliegers gezien
63	Groen van Prinsterenlaan 84-108	6	Oostgevel in de hoek van muur naar balkon onder dakrand
74	Jacob Mulderweg 103-105	6	rondom schoorsteen van de eerste flat
74	Jacob Mulderweg 17-23	10	over de gehele flat met name de bovenste verdiepingen. ook schoorstenen en balkons
74	Maurits de Brauwweg 18	10	In het bejaardentehuis
71	Pres. Kennedylaan 15	5	op dakrand
71	Pres. Kennedylaan 15	15	Onder dakrand uitbouw aan zuidwestelijke kopgevel, aan de straatzijde van deze uitbouw
71	Pres. Kennedylaan 19-23	10	In de hoek van het gebouw circa 15 meter hoog
70	Pres. Kennedylaan 96/Stadhouderplantsoen 232 ev	5	Bovenste 3 etages, meerdere dieren vliegen rond gebouw, focus op noordoosthoek.
65	Ranonkelstraat 205-267	5	Minimum aantal, zwermend naar de 1e open stootvoeg links van het zonnescherp van het rechter raam op de 2e woonlaag
65	Ranonkelstraat 213	6	Noordgevel ranonkelstraat 213 etc flatgebouw
65	Ranonkelstraat 2-16	10	rond de 5e woonlaag aan de ZW zijde

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

In opdracht van gemeente Den Haag heeft Ecoresult B.V. een onderzoek uitgevoerd naar (massa)winterverblijfplaatsen van vleermuizen in 16 deelgebieden in Den Haag. Dit betreft 2 deelgebieden in Wateringse Veld en 14 deelgebieden in Den Haag-West. Het onderzoek is uitgevoerd conform het vooraf opgestelde plan van aanpak².

De voornaamste conclusies zijn:

- Binnen het plangebied zijn 17 zwermlocaties met in totaal 186 zwermende gewone dwergvleermuizen aangetroffen. De aantallen zwermende dieren geven geen indicatie van het daadwerkelijk aantal overwinterende vleermuizen.
- De winterverblijfplaatsen zijn aangetroffen op hoogbouw (appartementencomplexen, zorgcomplex en een woonboulevard).

² Van Meurs, 2020

6 Geraadpleegde bronnen

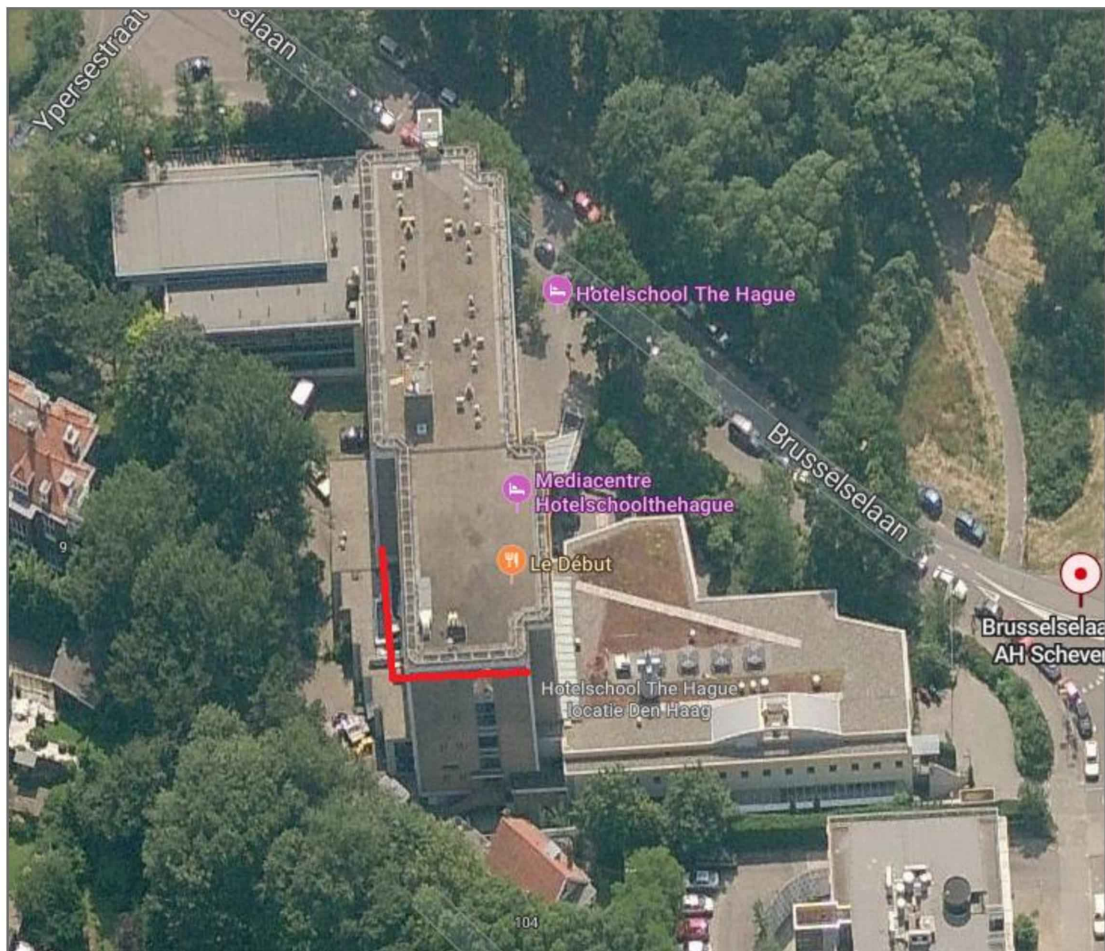
6.1 Literatuur

- Anoniem, 2017. Kennisdocument Gewone dwergvleermuis. BIJ12
- Anoniem, 2017. Kennisdocument Ruige dwergvleermuis. BIJ12
- Anoniem, 2021. Vleermuisprotocol 2021. Vleermuisvakberaad Netwerk Groene Bureaus, Zoogdiervereniging
- Klasberg, M. & I. Bajjens, 2018. SMP Gebouwbewonende soorten Den Haag. Gebiedsbescherming van gebouwbewonende fauna bij onderhoud, renovatie en sloop van woningen en gebouwen. Arcadis Nederland B.V., Maastricht.
- Meurs, F.A. van, 2020. Plan van Aanpak. Aanvullen onderzoek kraam- en massawinterverblijfplaatsen Den Haag. NER20200528v01, Ecoresult B.V., Alblasterdam
- Veen, K.J. van, 2021. Nader onderzoek Massawinterverblijfplaatsen Den Haag. In het kader van de Wet natuurbescherming. Plangebied: Den Haag. Kenmerk: ER20201011v02. Ecoresult B.V., Alblasterdam

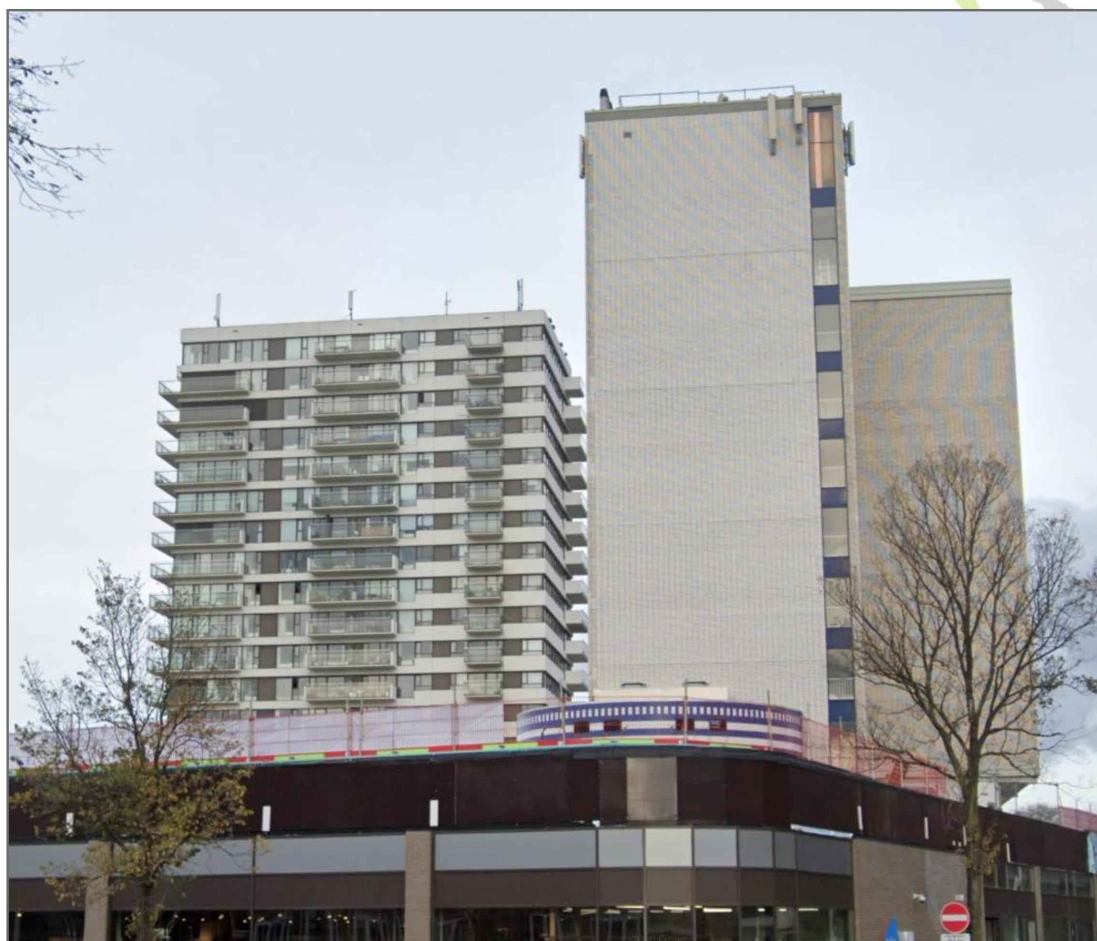
6.2 Internet

- Publieke Dienstverlening Op Kaart (PDOK) - <https://www.pdok.nl/>

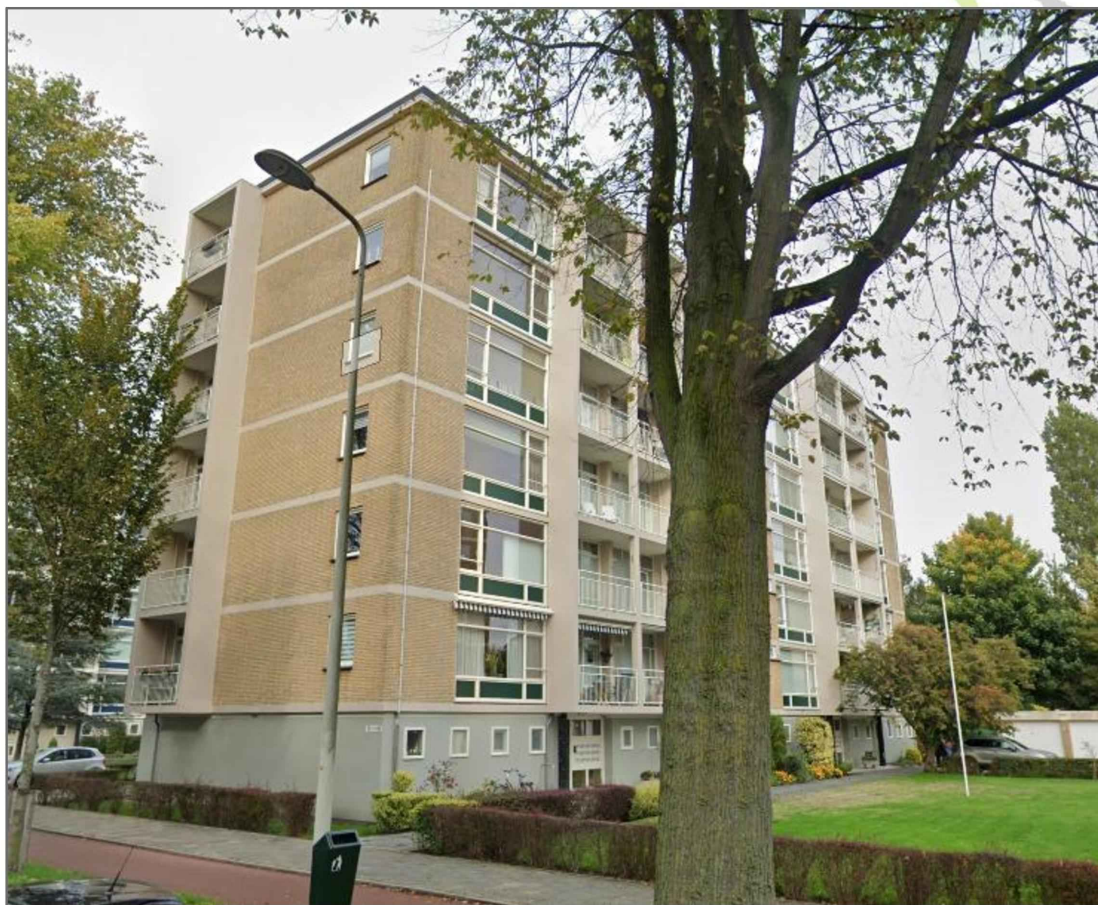
Bijlage 1: Foto's gebouwen

Brusselselaan 2, deelgebied 76. Bron: Bing Maps.

De Savornin Lohmanplein 7-10, Deelgebied 63. Bron: Google Maps.

Groen van Prinsterenlaan 122-188. De andere verblijfplaatsen aan de Groen van Prinsterenlaan bevinden zich in een vergelijkbaar gebouw. Deelgebied 63. Bron: Google Maps.

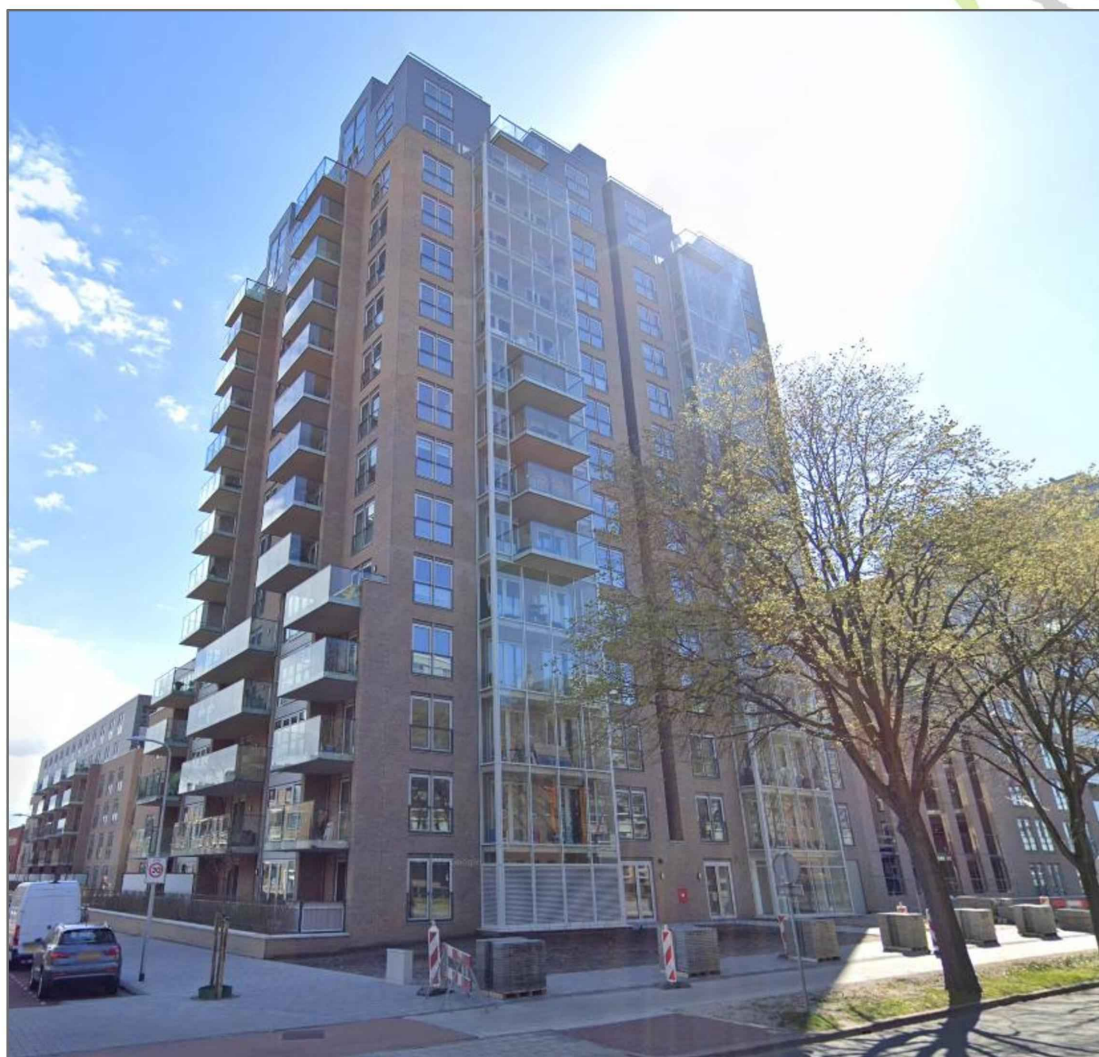
Jacob Mulderweg 103-105, deelgebied 74. De andere verblijfplaats aan de Jacob Mulderweg bevindt zich in een vergelijkbaar gebouw. Bron: Google Maps

Maurits de Brauwweg 18, deelgebied 74. Bron: Google Maps

President Kennedylaan 15, deelgebied 71. De andere verblijfplaats aan de President Kennedylaan bevindt zich in een vergelijkbaar gebouw. Bron: Google Maps.

Pres. Kennedylaan 96/Stadhoudersplantsoen 232. Deelgebied 70. Bron: Google Maps.

Flats aan de Ranonkelstraat, Deelgebied 65. Bron: Google Maps.